

## *Annotation*

**Vdovenko L.O., Chernenko O.S.**

### ***Information component of ensuring the financial security of business entities of the agrarian sector***

*The necessity of forming the business environment with a high level of protection of priority interests of farmers and ensuring a balanced development of agricultural production is substantiated. This is achieved by increasing the role of the information component of financial security in management decisions that will contribute to the effective management through the use of the information base of internal and external environment. It was found that the financial statements are part of the infrastructure of the market economy, the real means of communication by which managers at various levels can form the strategy and tactics of enterprise development. The need for reliability as an important qualitative characteristic of the information base which reduces the risk of external and internal threats to financial security was noted and the factors influencing its level were determined.*

*It was found that a significant information basis of the financial management in business organizations is the financial reporting. It allows evaluating the results of activities, predicting directions of increasing the efficiency, promoting the development and making informed management decisions. So, it should be regarded not only as an instrument for ensuring of good governance at all levels but also as a powerful information base which directly contributes to the financial security of business sector entities and the state as a whole. The success of the implementation of measures aimed at ensuring a high level of financial security of business entities in the agricultural sector depends on the speed and effectiveness of response of Financial Security Services Management. Interacting with the accounting, economic and legal service on the basis of the formation of strategic and current approaches to the representation of assets, income, earnings and equity capital, it forms processing external information, generates accounting policies, improves accounting information, providing a high level of investment attractiveness, competitiveness and economic security.*

**Keywords:** *financial security, financial reporting, financial state of a company, financial management security, threats, financial interests.*

**УДК: 336.77**

## **ПРИНЦИПИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ**

**Н.В. Лиса, кандидат економічних наук**

**В.О. Непочатенко, кандидат економічних наук**

**А.О. Корнега, аспірант**

**Уманський національний університет садівництва**

*У статті розглядаються основні принципи кредитування, зокрема кількість, роль, сутність та їх вплив на економічні відносини між кредиторами та позичальниками., а також розкрито основну роль та сутність кредиту.*

**Ключові слова:** *кредит, відсоткова ставка, принцип повернення кредиту, принцип забезпеченості, кредитний ризик*

**Постановка проблеми:** Дослідження принципів кредитування є наріжним каменем абсолютної більшості кредитних операцій сьогодення, оскільки їх пізнання дає можливість розкрити роль та сутність кредиту. З теоретичних міркувань обґрунтування принципів кредитування за часів планово - директивної економіки та ринкових умов господарювання було і залишається предметом дослідження.

Реалізація сутності кредитних відносин, в першу чергу, забезпечується через призму принципів кредитування, які є стержнем кредитних відносин. Результати теоретичного дослідження теорії кредиту, зокрема принципів кредитування, свідчать про відсутність єдиного підходу щодо їх теоретичного обґрунтування, зокрема їх кількості, ролі, сутності та впливу на економічні відносини між кредиторами та позичальниками. Це слугує підґрунтям для більш детального їх аналізу, оскільки саме теоретичне обґрунтування різних підходів щодо принципів кредитування є змогу виокремлювати кредит з поміж інших економічних категорій.

Дієвим методом прогнозування, видачі, використання, цільового використання та повернення банківських запозичень є дотримання позичальниками принципів банківського кредитування. При укладанні кредитних договорів банки обумовлюють умови дотримання їх позичальниками, що дає можливість мінімізувати ризики кредитних операцій.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій** Різні автори, досліджуючи проблеми теорії кредиту, зокрема його принципів, досі не дійшли до єдиної точки зору щодо їх кількості. Такими дослідниками є : Лаврушин О.І. Лагутін В.Д. Спіфанова А.О., Міщенко В.І. Березовик В.М., Непочатенко О.О., Бечко П. К. та інші.

**Методика досліджень.** Метою дослідження є теоретичне обґрунтування принципів кредитування за часів директивної економіки та ринкових умов господарювання.

**Результати досліджень.** Різними авторами, що досліджували принципи кредитування дається власне бачення їх змісту та ролі, зокрема і в межах концептуальних засад теорії ринку. До основних принципів кредитування можна віднести наступні (рис. 1). За різних економічних систем пріоритетність принципів кредитування, в першу чергу, залежить від форми власності.

За сучасних умов господарювання в яких домінуючою є приватна форма власності найбільш пріоритетним є принцип платності та формування відсотку за кредит, оскільки відсоткова ставка неминуче існує поряд з кредитом і без нього кредитна операція є неприродною. Досліджуючи теорію кредиту, більшість дослідників дійшли висновку, що всі види ринків між собою взаємопов'язані, їм притаманні закони попиту і пропозиції, які підпорядковані загальними законам ціноутворення. Внаслідок цього взаємодія попиту і пропозицій на ринку відповідних активів виражається ринковою ціною, яка на кредитному ринку набуває форми відсоткової ставки.



**Рис. 1. Принципи банківського кредитування**

*Джерело: розроблено авторами*

Теорія відсоткової ставки належить до важливого аспекту дослідження теорії кредиту, оскільки їй присвячена ціла низка робіт, перш за все, зарубіжних авторів. Класики теорії кредиту, досліджуючи відсоткову ставку, розглядали її як реальний феномен, тобто вважали, що вона формується в безпосередній залежності від рівня дохідності авансованого капіталу в сферу виробництва [1, с.67].

Не менш важливим принципом кредитування є принцип повернення кредиту. Більш детальне дослідження функціонування цього принципу за сучасних умов підтверджує його вплив на колообіг вартості та рух кредиту на всіх його стадіях, зокрема отриманні, передачі від позичальника до кредитора, розміщенні, використанні та його вивільненні. Принцип повернення кредиту перебуває в тісному взаємозв'язку із принципом строковості, який юридично закріплюється в момент укладання кредитної угоди між кредитором і позичальником. Кредитор, передаючи позичальнику кредитні ресурси, обумовлює термін користування ними позичальником.

За сучасних умов кредитних відносин принцип забезпеченості повернення кредитів регулюється низкою нормативних актів. Зокрема, у Положенні НБУ “Про кредитування” зазначено: “Принцип забезпеченості кредиту означає наявність у банка права для захисту своїх інтересів, недопущення збитків від неповернення боргу через неплатоспроможність позичальника” [2]. В Законі України “Про банки і банківську діяльність” передбачено захист комерційних банків від ризиків, пов'язаних з неповернення позичальником кредитів [3]. Термін кредитний ризик походить від італійської *risico*, що в прямому розумінні означає загрозу, ризикувати – буквально – обминати скалу) – ймовірність несплати позичальником повністю або частково кредиту та відсотків у терміни, визначені кредитним договором [4, с.5].

Поняття “ризик” у вітчизняній і зарубіжній економічній літературі має багатогранний характер. Зокрема, Примостка Л.О. характеризує кредитний ризик як вірогідність того, що подія, яка очікується не відбудеться чи відбудеться із відхиленнями, що в кінцевій меті призведе до непередбачуваних наслідків [5].

Розширивши теоретичне обґрунтування сутності кредитного ризику Вітлінський В.В., який дав його визначення, яке зводиться до поняття, що асоціюється не тільки з кредитним процесом, але й таке, що певною мірою має відношення виключно до всіх фінансових угод, характерною ознакою для яких є виникнення пари “боргове зобов’язання – кредиторська вимога” [6, с.30].

Втрата економічної вигоди банком щодо неповернення кредиту та відсотків за ним є однією із негативних сторін впливу кредитних ризиків на банківську систему. Найбільш вразливим до наслідків кредитних ризиків є кредитний портфель банку. Досліджуючи сутність кредитного ризику Дем’яненко М.Я розглядає його через призму управління кредитним портфелем, яке зводиться до “...відхилення фактичної дохідності портфеля від планової, або як волатильність у зв’язку з недоотриманням банком доходів та витратами на формування резервів і проведення претензійно-позовної роботи. Внаслідок цього, наведене визначення сприяє кращому розумінню фінансових наслідків від проведення банком не виваженої та ризикової кредитної політики” [7, с.7-8]. Такої ж точки зору притримується Пітер Роуз, який відмічає, що банківським ризикам притаманна тенденція щодо їх концентрації в кредитному портфелі [8, с.176].

Принцип забезпеченості кредиту, як стверджує Лагутін В.Д., характеризується наявністю у банківської установи прав щодо захисту своїх інтересів, з метою недопущення збитків від неповернення кредиту, що виникли з внаслідок неплатоспроможності позичальника [9, с.47]. За дослідженнями Дробозіної Л.А. сутність цього принципу полягає у потребі забезпечення захисту банківської установи в майбутньому внаслідок порушення суб’єктом господарювання-позичальником зобов’язань, передбачених кредитною угодою. Цей принцип практично реалізується при кредитуванні під заставу чи під фінансові гарантії [10, с.337].

Дотримання принципу повернення кредиту за даними дослідження Усоскіна В.М. є останньою лінією оборони для банку. Прийняття рішення банком щодо надання кредиту має базуватися на обґрунтуванні проекту, під який отримуються банківські запозичення, а не лише на привабливості наданого позичальником забезпечення [11, с.187]. За умови, коли основа кредитної угоди супроводжується підвищеним ризиком, було б суттєвою помилкою видати кредит під економічно обґрунтоване забезпечення та використовувати його в якості джерела погашення боргу [11, с.187].

Автори, що досліджують теоретичне обґрунтування принципів банківського кредитування, зокрема забезпеченості кредиту не обґрунтовано надають перевагу не його сутності, а акцентують увагу на цільовому його призначенні та наявності необхідної застави. Водночас, результати

дослідження свідчать, що принцип забезпеченості зумовлений захистом інтересів кредитора від непередбачуваних подій, які призводять до фінансових втрат та зростання кредитних ризиків внаслідок неповернення позичальниками кредитів та порушення ними умов кредитних договорів.

Необхідно зазначити, що вітчизняні науковці до недавнього часу дослідження принципу забезпеченості кредитування розглядали з позиції матеріальної забезпеченості кредитування. Результати банківського моніторингу кредитних взаємовідносин з позичальниками свідчать, що в основі кредитування повинен бути закладений цільовий характер кредиту, що і є основною із передумов його ефективного використання. Повернення кредиту залежить, як від фінансового стану позичальника, так і наявності в нього високоліквідних товарно-матеріальних цінностей, що виступають матеріальним забезпеченням повернення кредиту, які можна миттєво трансформувати в грошові кошти.

Банківська світова практика свідчить, що найбільш дієвими видами забезпечення кредиту є товарно-матеріальні цінності, які належним чином оформлені заставним зобов'язанням. Крім того, з метою забезпечення кредиту, широко використовують такі інструменти, як гарантії, поручительства та страхові полюси. При цьому, поручителями-гарантами можуть виступати платоспроможні як юридичні, так і фізичні особи. Страхові компанії, в свою чергу, повинні оформляти позичальникам страхові полюси відповідно до чинного законодавства. При цьому лише одна із перерахованих форм зобов'язань може одночасно виступати забезпеченням кредиту. Розширення складових забезпечення стало об'єктивним процесом, адекватним зростанню рівню ризиків підприємницької діяльності за сучасних умов взаємовідносин кредиторів і позичальників і відповідно імовірності непогашення наданих кредитів.

Дотримання принципу забезпечення великою мірою пов'язано з аналітичною роботою кредитної установи, яка зводиться до оцінки якості майна яку передає позичальник у заставу. Крім того, банком здійснюється моніторинг, щодо репутації поручителів, страхових організацій, гарантів, вивчення їх надійності, що мінімізує кредитні ризики банку. Банк-кредитор зобов'язаний при укладанні кредитної угоди з позичальником приймати обґрунтовані рішення щодо доцільності надання кредиту, враховуючи не лише якісні параметри забезпечення повернення кредиту, але і перспективність проєктів, здатних забезпечити безперервність процесу виробництва, отримання доходів від їх втілення.

Стосовно аграріїв, які відносяться до специфічної категорії позичальників, слід відзначити те, що виробництво продукції суб'єктами господарювання цієї галузі залежить від природно-кліматичних умов, тривалості колообігу. Аграрне виробництво як жодна із галузей національної економіки за своїм матеріальним змістом відрізняється тривалим процесом виробництва, зокрема вирощування сільськогосподарських культур та тварин. Це і є основною із причин більш високої питомої ваги виробничої стадії в загальному процесі виробництва. Технологічні, економічні і

організаційні особливості галузі потребують особливого підходу при їх кредитуванні з метою скорочення ризиків неповернення кредиту. В першу чергу, це здійснюється через страхування. За часів планово - директивної економіки страхування майна мало обов'язковий характер. З набранням чинності закону "Про добровільне майнове страхування" страхування майна сільськогосподарськими підприємствами обмежене. Проте, сільськогосподарські товаровиробники при отриманні кредиту за вимогою банку відповідно до кредитної угоди страхують майно, що передається позичальником в заставу.

З погіршенням фінансового стану позичальника, зокрема і через форс-мажорні обставини, при неможливості погашення кредиту майно переходить у власність кредитної установи – банку. За таких умов банки, як кредитні установи, статутною діяльністю яких є забезпечення суб'єктів господарювання грошовими коштами, вимушені виконувати не притаманні їм функції. Заставне майно, як правило, високоліквідне, повинно бути трансформоване в грошові кошти, які необхідно спрямувати на погашення боргу. В цьому випадку банки займаються реалізацією заставного майна, виконуючи при цьому функції не кредитної установи, а фінансово-промислової компанії.

Земля, як основний вид необоротних активів аграріїв із зняттям мораторію на її продаж, виступатиме основною заставою при кредитних взаємовідносинах аграріїв і банків. Тому вважаємо, що в даний час є всі передумови щодо запровадження обов'язкового страхування майна суб'єктів господарювання аграрного виробництва. Це сприятиме в разі неповернення кредиту банку можливості перекласти відповідальність на страхові компанії, які повинні плідно співпрацювати з банківськими установами.

**Висновки.** Узагальнюючи усе вищесказане, можна стверджувати, що дослідження принципів кредитування дало змогу розкрити роль та сутність кредиту. Досліджуючи теоретичне обґрунтування принципів банківського кредитування, зокрема забезпеченості кредиту дослідники не обґрунтовано надають перевагу не його сутності, а акцентують увагу на цільовому його призначенні та наявності необхідної застави. Водночас, результати дослідження свідчать, що принцип забезпеченості зумовлений захистом інтересів кредитора від непередбачуваних подій, які призводять до фінансових втрат та зростання кредитних ризиків внаслідок неповернення позичальниками кредитів та порушення ними умов кредитних договорів.

### **Література**

1. Костерина Т.М. Книга о банковской системе России – о книге Букато В.И. и др. "Банки и банковские операции в России" / Т.М. Костерина, М.А. Пессель // Денги и кредит – 2002. – №8. – С. 67 – 68.

2 .Про кредитування: положення Національного банку України: за станом на 28 верес. 1995 р. №246. // Українська інвестиційна газета. – 2003.05.19.

3. Закон України "Про банки і банківську діяльність" // Законодавчі і

нормативні акти з банківської діяльності. – 2001. – № 1. – С. 3 – 47.

4. Оцінка кредитоспроможності агрофрмувань (теорія і практика): монографія / Дем'яненко М.Я., Гудзь О.Є., Стецюк П. А. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 302 с.

5. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. / Л. О. Примостка – К.: КНЕУ, 1999. – 280 с.

6. Кредитний ризик комерційного банку: [навч. посіб.] / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко; под. ред. В. В.Вітлінського. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 251 с.

7. Дем'яненко М.Я. Проблемні питання державної підтримки фінансової підтримки / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2011. – №7. – С. 67 – 75

8. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Роуз Питер С. – М.: Дело Лтд, 1995. – 588 с.

9. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: навч. посібник. / В. Д. Лагутін – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 215 с.

10. Финансы. Денежное обращение. Кредит : [учеб. для вузов / Л.А. Дробозина, Л.П. Окунева, Л.Д. Андросова и др. / под ред. проф. Л.А. Дробозиной]. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1999. – 479 с.

## References

1. Kosterina T.M. The book about bank system of Russia – about the book by Bukato V.I. and others “Banks and banking operations in Russia”/ T.M. Kosterina, M.A. Pessel// Money and Credit – 2002. – №8. – P. 67 – 68.

2. About crediting: provision of the National Bank of Ukraine of September, the 28th 1995 №246// Ukrainian investment paper. – 2003.05.19

3. The Law of Ukraine “About banks and banking business”// Legal and regulatory acts about banking business. – 2001. – №1. – P.3 – 47.

4. Evaluation of credit capacity/ solvency of agrarian units (theory and practice): monograph/ Demianenko M.Ya., Hudz O.Ye, Stetsiuk P.A. – K., 2008. – 302p.

5. Prymostka L.O. Financial bank management: study guide/ L.O. Prymostka – K., 1999. – 280p.

6. Credit risk of commercial bank: Study guide/ V.V.Vitlinskyi, O.V.Pernarivskyi, Ya. S. Nakonechnyi, V.I. Velykoivanenko; under the editorship of V.V.Vitlinskyi. – K.: “Znania”, 2000. – 251p.

7. Demianenko M.Ya. Problematic issues of state financial support/ M.Ya. Demianenko// Economics of Agro-industrial Complex. – 2011. – №7. – P. 67 – 75.

8. Rose Peter S. Bank Mangement/ Rose Peter S. – М.: Delo Ltd, 1995. – 588p.

9. Lahutin V.D. Crediting: theory and practice: study guide/ V/D/ Lahutin – K.: Znania”, 2000. – 215p. (Higher education of the XXI century).

10. Finance. Denezhnoe treatment. Credit: [Textbook. for Universities / L.A. Drobozyna, L.P. Okunev, L.D. Androsov et al. / Ed. prof. L.A. Drobozynoy]. - М.: Finance, Unity, 1999. - 479 p.

*Одержано 09. 03. 2016*

## **Аннотация**

**Лыся Н.В., Непочатенко В.А., Корнега А.О.**

### **Принципы банковского кредитования**

*В статье рассматриваются основные принципы кредитования, в частности их количество, роль, сущность и влияние на экономические отношения между кредиторами и заемщиками. А также раскрыто основную роль и сущность кредита.*

*Целью исследования является теоретическое обоснование принципов кредитования во времена директивной экономики и рыночных условий хозяйствования.*

*Авторы, исследующие теоретическое обоснование принципов банковского кредитования, в частности обеспеченности кредита необоснованно предпочитают не его сущности, а акцентируют внимание на целевом его назначении и наличии необходимого залога. В то же время, результаты исследования свидетельствуют, что принцип обеспеченности обусловлен защитой интересов кредитора от непредсказуемых событий, которые приводят к финансовым потерям и рост кредитных рисков вследствие невозврата заемщиками кредитов и нарушения условий кредитных договоров.*

*Необходимо отметить, что отечественные ученые до недавнего времени исследования принципа обеспеченности кредитования рассматривали с позиции материальной обеспеченности кредитования. Результат банковского мониторинга кредитных взаимоотношений с заемщиками свидетельствуют, что в основе кредитования должен быть заложен целевой характер кредита, что и является основной из предпосылок его эффективного использования. Возврат кредита зависит, как от финансового состояния заемщика, так и наличия в него высоколиквидных товарно-материальных ценностей, выступают материальным обеспечением возврата кредита, которые возможно мгновенно трансформировать в денежные средства.*

*Банковская мировая практика свидетельствует, что наиболее действенными видами обеспечение кредита является товарно-материальные ценности, которые должным образом оформлены залоговым обязательством. Кроме того, с целью обеспечение кредита, широко используют такие инструменты, как гарантии, поручительства и страховые полюса. При этом, поручителями-гарантами могут выступать платежеспособные как юридические, так и физические лица. Страховые компании, в свою очередь, должны оформлять заемщикам страховые полюса в соответствии с действующим законодательством. При этом только одна из перечисленных форм обязательств может одновременно выступать обеспечением кредита. Расширение составляющих обеспечения стало объективным процессом, адекватным росту уровня рисков предпринимательской деятельности в современных условиях взаимоотношений кредиторов и заемщиков и соответственно вероятности непогашения предоставленных кредитов.*

*Соблюдение принципа обеспечения во многом связано с аналитической работой кредитного учреждения, которая сводится к оценке качества имущества которую передает заемщик в залог. Кроме того, банком осуществляется мониторинг, по репутации поручителей, страховых организаций, гарантов, изучение их надежности, минимизирует кредитные риски банка. Банк-кредитор обязан при заключении кредитного соглашения с заемщиком принимать обоснованные решения о целесообразности предоставления кредита, учитывая не только качественные параметры обеспечения возврата кредита, но и перспективность проектов, способных обеспечить непрерывность процесса производства, получения доходов от их реализации.*

***Ключевые слова:** кредит, процентная ставка, принцип возврата кредита, принцип обеспеченности, кредитный риск*

## **Annotation**

**Lysa N.V., Nepochatenko V.O., Korneha A.O.**

### **Principles of bank crediting**

*The article deals with the main principles of crediting, their number, role, essence and influence on economic interrelations between creditors and borrowers in particular.*



*The objective of the research is the theoretical substantiation of crediting principles under conditions of command economy, as well as market conditions.*

*The authors researching theoretical substantiation of the main principles of bank crediting and credit security in particular groundlessly give preference not to its essence but emphasize its goal destination and availability of security. At the same time, the results of the research show that the principle of security is caused by the protection of creditor interests against unpredictable events leading to financial losses and against increase of credit risks as the result of credit default by borrowers and violation of loan provisions.*

*It should be noticed that until recently the national scholars have considered the research of credit security principle from the perspective of material credit security. The results of bank monitoring of credit relations with borrowers show that purpose-oriented character of a loan should be taken as a basis of crediting which is the main pre-requisite of its effective use. Credit reimbursement depends on the financial state of the borrower as well as highly liquid inventory holdings that act as material security of credit reimbursement which can be easily transformed into monetary funds.*

*World banking practice shows that the most effective types of credit security are inventory holdings duly made out as a loan obligation. Moreover, with the aim of credit security such tools as guarantees, security commitments, insurance policies are widely used. In such case solvent legal and physical entities can act as underwriters. In their turn, insurance companies should issue insurance policies for borrowers as required by the law. In such case only one of the above mentioned obligation forms can act as the credit security simultaneously. Expanding security components became an objective process which is adequate in case of increasing business activity risks under current relations between creditors and borrowers and possibility of credit default.*

*To a great extent pursuing the principle of security is related to the work of credit institution which is reduced to the evaluation of property quality pledged by borrowers. Moreover, a bank monitors the reputation of a guarantor, insurance agencies and reliability thus minimizing the risks. While concluding a credit agreement with the borrower a creditor bank is obliged to take grounded decisions as to expediency of credit granting taking into account not only qualitative parameters of credit security but also potential of the projects able to secure sustainability of the production process, making profit from their implementation.*

**Key words:** *credit, interest rate, the principle of credit reimbursement, security principle, credit risk.*

**УДК 336.221.4**

## **ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ**

**О.Т. Прокопчук, кандидат економічних наук**

**Уманський національний університет садівництва**

*В статті розглянуто загальні тенденції розвитку сучасної податкової системи Великобританії. З'ясовано специфіку побудови та охарактеризовано особливості структури останньої, зокрема в частині співвідношення прямих і непрямих податків. Розкрито класифікаційні ознаки британської податкової системи. Особливу увагу приділено аналізу податкових надходжень британського бюджету та характеристики податкової системи Великобританії в розрізі ключових податкових форм.*

**Ключові слова:** *британська податкова система, податки, податкова політика, прямі податки, непрямі податки, податкові ставки, соціальне страхування, доходи бюджету.*